

Golders Green (et af Londons otte krematorier) er på ca. 3½ ha. I denne mindehave bliver årligt spredt ca. 6000 asker. Det svarer til samtlige afdøde i byerne *Århus, Odense, Aalborg, Esbjerg, Randers, Horsens, Kolding, Vejle, Roskilde, Silkeborg, Svendborg, Viborg og Helsingør* — altså modsvarer denne ene mindehave samtlige kirkegårde i Danmarks 13 største provinsbyer. Ingen vil vist derefter mene, at den engelske fællesgrav optager for meget af Englands kostbare jord.

Personligt går jeg *ikke* ind for spredning af asken; den ønsker jeg gemt under grønsværet, sådan som vi gør det herhjemme.

Her skal dog gives udtryk for, at disse store, rolige og skønne mindeparker for de bortgangne giver de efterladte rigere muligheder for meditation end den af indhegnede gravsteder sønderhuggede gravgård.

Men der er også en hel anden måde at

mindes den afdøde på, og denne måde er den endelige set fra de ledende krematisters side, og der gøres meget for, at den skal blive om muligt enerådende. Jeg tænker på *Book of Remembrance*, mindebogen. Den er fremstillet i stort format med hel-skindsbind og fineste papir. I den kan man få kalligraferet en afdøds navn og data, som regel to linier. Betalingen derfor er lidt forskellig de forskellige steder, men ca. 40 kroner er almindeligt. Vil man have mere end to linier indskrevet betales ekstra. Bogen ligger opslået i en glasmontre, så man kan overse to sider. Hver dag vendes et nyt blad. Den 15. september f. eks. ligger bogen opslået således, at navnene på dem, der er døde den 15. september et eller andet år, kan aflæses af de besøgende.

Mindebogen er anbragt i et særligt andagtskapel, hvor der sine steder afholdes mindetjenester med altergang en gang om måneden.

Kyrkogårdar i Gösta Berlings vackra land

Professorinde Else Dahl

Värmland sägs vara ett av danskar mest kända och besökta svenska landskapen och det är icke underligt, så olikt som det är både *Danmark* och det mera närliggande *Sydsverige*. Här finnes nästan oändliga djupa skogar, majestätiska brusande älvar och blänkande sjöars vattenspeglar. Stora järnverk, sågverk och mycken annan industri giva liv och rörelse åt bygden och vad mer är poetiska gamla herrgårdar, där *Selma Lagerlöfs* figurer framlevt sitt liv, påträffas än här, än där. Där finnes också intressanta kyrkor numera väl och sakkunnigt restaurerade. För dem som ha intresse för denna tidskrifts huvudämne (kyrkogårdsvård) bör

det vara upplysande att höra att *Karlstad* stift (dit *Värmland* hör) numera kan uppvisa en mångfald om- och nyanlagda vackra kyrkogårdar. Denna glädjande utveckling kan bäst konstateras av den, som sett de tråkiga och ganska vanvårdade kyrkogårdar, som för endast ett kvartsekel omgav de flesta kyrkor i *Värmland* och att så få jämföra dem med de nuvarande, kanske de vackraste i Sverige.

Här nedan skall lämnas en kort redogörelse för de märkligaste av dem. De utan gensago förnämsta äro de tre i *Karlskoga-Bofors* området belägna, varav den älsta har delar som redan börjat beläggas på 1500-talet. De är redan beskrivna i

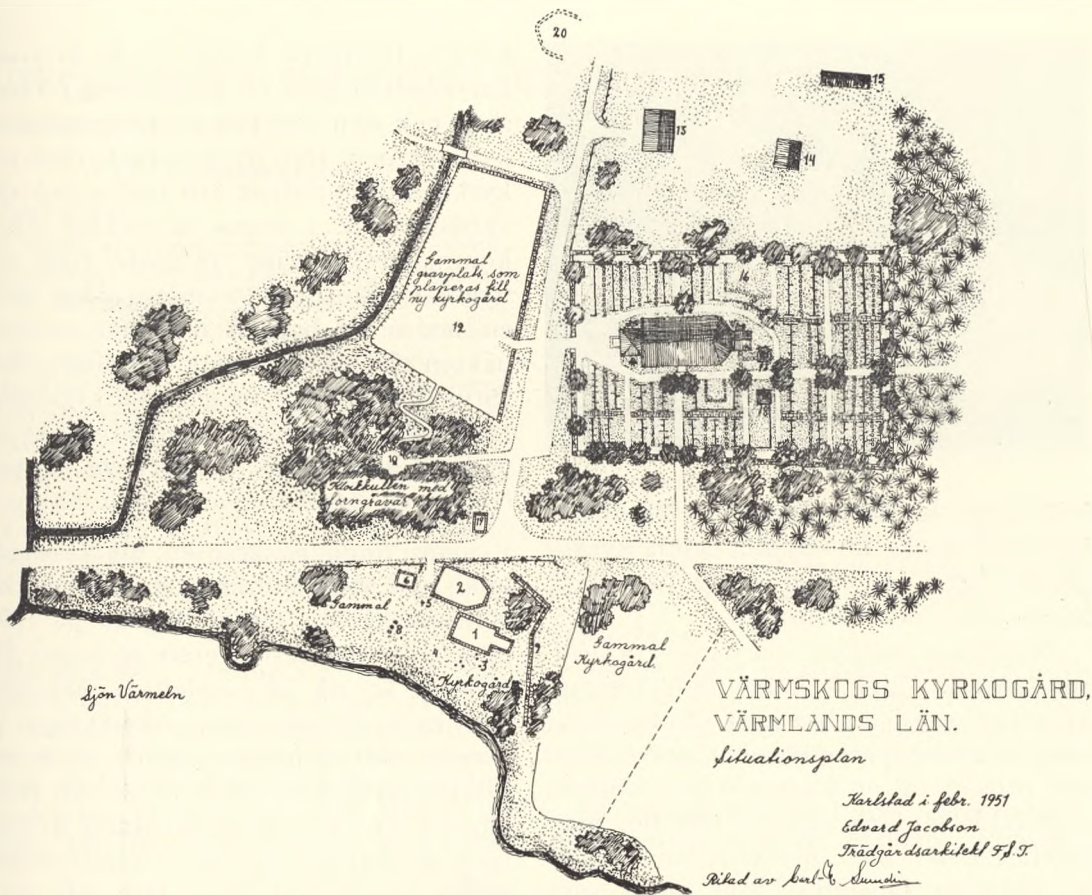
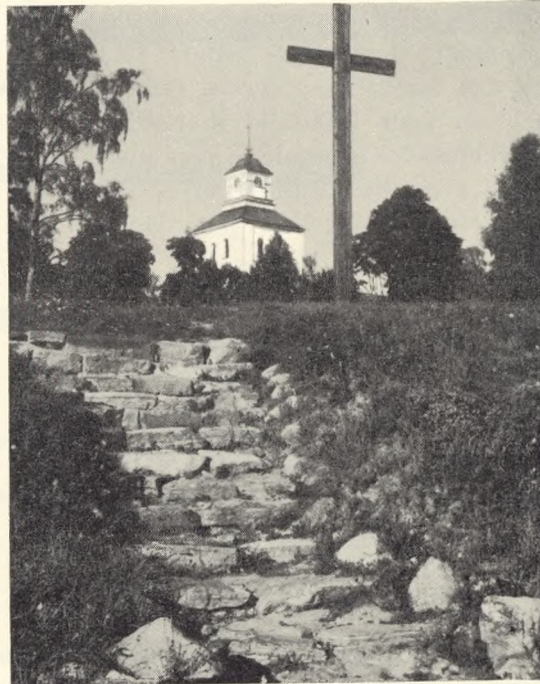
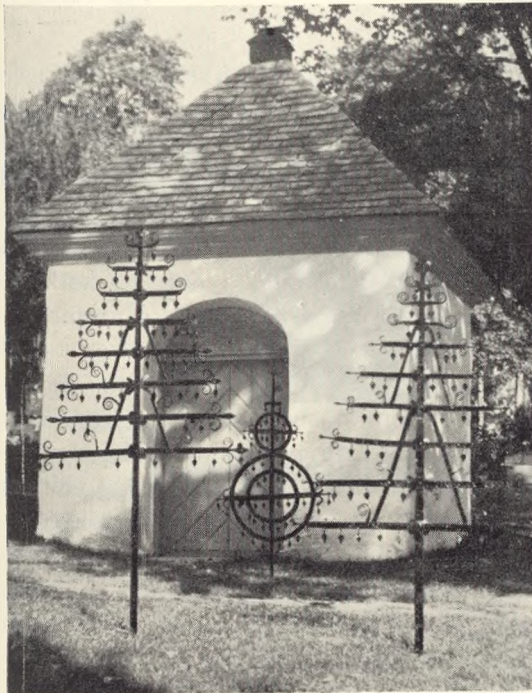

Fig. 36.
Situationsplan for
Värmskogs kirkegård,
tegnet for trädgårds-
arkitekt Edv. Jacobson
av trädgårdsarkitekt
Carl E. Sundén.
Mål: c. 1:2500.

- Tallene angiver:
1. Grund efter 1200-tallets kirken,
 2. do. efter 1600-tallets kirken,
 3. gamle gravsten,
 4. grundsten efter sognemagasin,
 5. mindekors,
 6. grund efter middelalderligt sognemagasin,
 7. mindetavle,
 8. gl. kirke trappe,
 9. gl. kirkegårdsmur,
 10. L. K. Ericsons mindesten,
 11. klokkehøj med fortidsgrave,
 12. gl. gravplads be-regnet for ny kgd.,
 13. sognehus,
 14. tidligere Grums kompagnis forråds-
hus,
 15. gl. kirkestalde,
 16. nu istandsat kirkegård,
 17. Hagebergske begravelse,
 18. vintergrave,
 19. grund til gl. kirkestalde,
 20. grundmur til det gamle præstehus.

Til venstre:
Fig. 37.
Hagebergske grav-
kapel på Värmskogs
kirkegård og to gav-
kors samt et ringkors
i smedjærn.

Fig. 38.
Den restaurerede
middelalderlige kirke-
trappe, som fører fra
VärmeIn til Värmskogs
gamle kirkegård;
den anvendes stadig af
dem, som kommer
roende over søen.
Foto fra d. 13/9 1949.

Fig. 39.
 »Värmskogsgripen«;
 den tusindåriga
 billedsten, som er
 den eneste kendte
 i Värmland.
 Fundet ved grave-
 arbejder år 1948.
 Har sikkert været rejst
 på den gamle
 kirkeplads i Värmskog
 og er nu indsat
 i kirkens væbhus.

VK XVII s. 38-41, 50-56. — Värmland har flera andra intressanta gamla kyrkogårdar, varav de viktigaste är Värmskog, Södra Råda och Hammerön.

Värmskogs socken vid sjön *Värmeln*, som anses ha givit hela landskapet namn, är antagligen den äldsta kyrkogårdsanläggning i landskapet. Man har grävt fram och restaurerat en mångfald gravminnen, som bilda ett helt system. Här har man funnit en sten med bildskrift (en grip, ett av antikens fabeldjur, som anses vara minst tusen år gammal) nedgrävd i marken (se fig. 39) och två brandgravar från järnåldern har också hittats. Grunderna till två föregående kyrkor (en från 1200 och en från 1600talet) har frilagts och markerats, och gamla gravar med intressanta fynd ha iordningställt. Den svenska telefonindustriens grundläggare, den

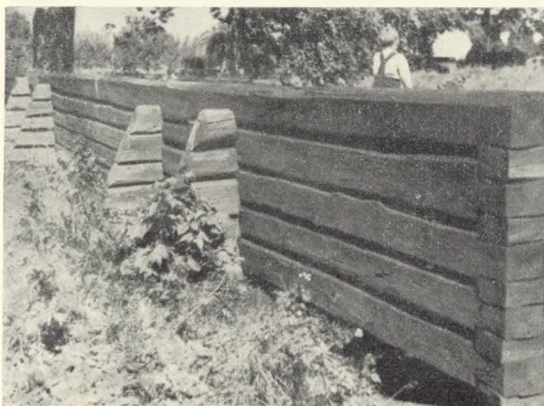

Fig. 40.
 Gammelt plankehegn
 omkring Södra Råda
 Ödekyrkas kirkegård.
 Foto: J. Th.
 1949.

även i Danmark kände *L. M. Eriksson*, har kommit från ett fattigt hem i Värmskog och han har fått en minnessten på kyrkogården. Den nuvarande kyrkan och kyrkogårdsområdena äro vackra och välvårdade. Allt i denna så lyckligt åstadkomna restaurering av äldre fynd och nyare kyrko- och gravminnen har blivit en heder för bygden och dem som stå bakom allt arbetet. Även främlingar, som gärna studera vad en gammal kyrkoplats förtäljer, kan i denna av naturen rikt benådade bygd finna mycket som väl motiverar ett besök.

Södra Råda på gränsen till Västergötland, med ålderdomlig kyrko- och kyrkogårdsanläggning, blev ödekyrka på 1850-talet, men har restaurerats på senare tid. Kyrkan är rik på medeltida målningar och kyrkogården, som säkert legat på samma plats i många hundra år, är anmärkningsvärd så till vida att den är inhägnad av en s. k. bogårdsmur av timrade stockar (se fig. 40). Numera underhålles muren väl, men förr, när varje bonde skulle vårda sin del var den ganska olikartad.

Den tredje åldriga kyrkoanläggningen är *Hammerön*, där kyrkan byggdes på 1200-talet och ännu är i funktionsdugligt skick. Där har man funnit nedgrävd i marken en s. k. liljesten av den typ, som var vanlig runt Vänern under medeltiden och som tillverkades i den på kalksten rika Kinnekulle-trakten. Hammeröns kyrkogård har också intresse av annat slag, då den antagligen var en av de första där man började plantera träd. Från 1803 har man anteckningar i kyrkostämme-protokollen om sådan plantering och det bestämdes att kyrkoväktaren skulle få en ersättning av 2 skilling (4 öre) för varje träd som planterades. En del av dessa träd leva ännu på den fortfarande i gott stand varande kyrkogården.

(fortsättes)

Kyrkogårdar i Gösta Berlings vackra land

Professorinde Else Dahl

(fortsat fra pag. 30)

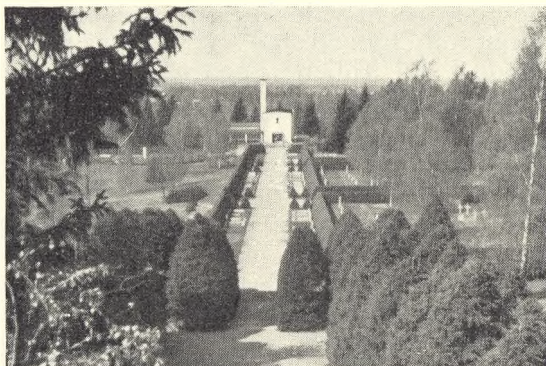

Fig. 42.
Parti fra Rud kirke-
gård i Karlstad.

Fig. 43.
Udsigt over centralt
parti på Rud kirke-
gård i Karlstad.
Foto: Gleisner.

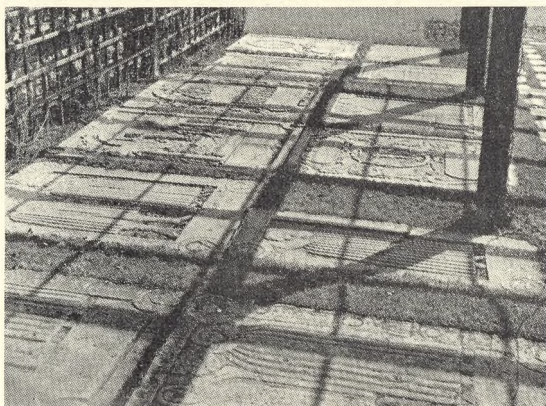

Fig. 44.
De gamle gravsten
fra kirken
i Kristinehamn.
Foto: Bele Beermann.

Om vi så förflytta oss till städernas kyrkogårdar och börja med provinshuvudstaden Karlstad, så finnes här ingenting kvar av de äldsta kyrkogårdarna. När kung *Karl IX*, en sträng, men ofantligt dugande furste samtidigt med *Christian IV* i Danmark, gav Karlstad stadsrättigheter år 1584 räknade staden 237 invånare (nu närmare 40.000 invånare) låg kyrkan och kyrkogården nere vid *Klarälven*, en för en kyrkogård ytterst olämplig plats, där vattnet ofta gick högt upp i marken och älven gjorde inskränningar. Inte förrän 1740 blev en ny, högre belägen kyrkogård färdig omkring den nya domkyrkan, men även den har man tyvärr lyckats lägga totalt öde och en främling söker förgäves efter gravstenar från äldre tider. Omkring 1800 fick Karlstad en ny storkyrkogård. Som de flesta kyrkogårdar från denna tid dominerar mörka häckar och stora gravstenar. Och på 1920-talet tillkom en större kyrkogård vid *Rud* (se fig. 42—43), nära den äldre kyrkogården, som då anlades efter ritningar av arkitekt *Lewerentz*, samme man som uppgjort det ursprungliga förslaget till *Östra kyrkogården* i Malmö. Terrängen är bergig och mycket svårarbetad, ofta rena moraset. Delar har därför senare utlagts till urnkyrkogård i skog, som kanske äro de vackraste och lyckligast komponerade; dessa ha anlagts av nuvarande kyrkogårdsföreståndare *G. Granquist*. På de övriga kvarteren, regelbundet ordnade, finnas många vackra de-

taljer. Här ute ligger också krematoriebyggnaden, Värmlands enda.

Staden *Kristinehamn* har två både vackra och intressanta kyrkogårdar. På den äldre har man samlat en hel del gamla kalkstenshällar (se fig. 44) mycket vackert ornerade, men ofta rätt ottydliga. De ha sin intressanta historia dessa minnesvårdar över bemärkta släkter i den lilla staden. Den gamla kyrkan, som revs på 1850-talet innehöll en mängd stenar lagda över döda, som begravts inuti kyrkan. Stenarna fingo ligga kvar på den gamla kyrkoplatsen och här byggdes en stor skola. Barnen använde gravhällarna till lekplats och härigenom blevo ornamenten å dessa mycket slitna. På senare tid har man som sagt flyttat dem till kyrkogården omkring den nya kyrkan, byggd av *Brunius*, som även restaurerade Lunds domkyrka. Där få de ligga i fred för människor, men frosten och våtan äro nu svåra fiender. Man är mycket bekymrad över huru de skola ordnas för att undgå förintelse. I närheten av kyrkan finner man en vacker urnlund. Den nya och större kyrkogården ligger utanför staden och är monumental med sina skyddsvägar av höga träd och sina vida linjer.

(fortsattes)

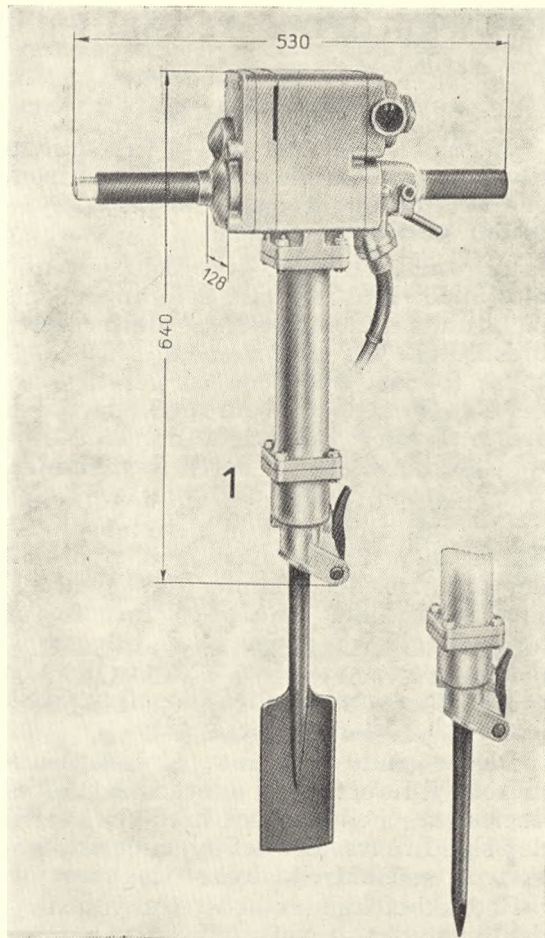

Fig. 45.
Bosch-slaghammer
med påsat spade
og mejsel.
Se artiklen pag. 36.

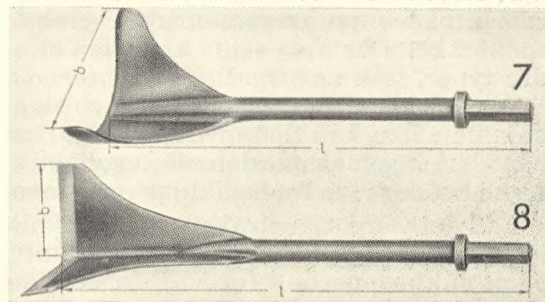

Fig. 46.
Profiltjern til Bosch-
slaghammer.
Se artiklen pag. 36.

Fig. 47.
Tre forskellige
anvendelsesmuligheder
af slaghamre.
Gengivet efter tids-
skriftet
American Cemetery,
februar 1954.
Jevnfor artiklen
pag. 36.

tet, og den virker fortrinligt, men det må kritiseres, at den skal betjenes i to etager. Det er en konstruktionsmåde, der ellers overalt er forladt for mange år siden og som selvfølgelig besværliggør betjeningen og fordyrer anlægget med mange tusinde kroner.

I forbindelse med krematoriets opførelse var påtænkt en tiltrængt udsmykning af kapelsalen, men denne er ikke gennemført endnu. Man må håbe, det sker snart. Randers vil da have et kapelkrematorium, der byder smukke ydre forhold både for begravelse og bisættelse.

Indvielsen fandt sted i forbindelse med en smuk højtidelighed. Til højre i koret sad biskoppen over Århus stift, dr. theol. *P. J. Skat Hoffmeyer*, i spidsen for 6 af byens og omegnens provster og præster, og til venstre sad de borgerlige repræsentanter.

Professor Secher talte først og overdrog krematoriets drift til byen, hvis borgmester derefter fik ordet. Så talte biskoppen og foretog selve indvielsen. Fællesang, korsang og strygeorkester var med til at skabe en stemningsfuld ramme om indvielseshøjtiden.

Kyrkogårdar i Gösta Berlings vackra land

Professorinde Else Dahl

(fortsat fra pag. 35)

Landskapets båda andra städer äro sällsynt lyckligt belägna vid små tjusiga insjöar, och kyrkogårdarna bli tack vare detta förhållande oftast mycket vackra, även om de i arkitektoniskt avseende icke ha mycket att skryta med. *Filipstad* fick sina stadsrättigheter 1611 av den förut omnämnde Karl IX och namn efter dennes son Filip. På kyrkogården finnes ett stort mausoleum, där en av svenskarnas mest berömda män den stora uppfinnaren *John Ericsson* har fått sin sista viloplats (se fig. 51). Det var han, som i kriget mellan Nord- och Sydstaterna genom sin nya konstruktion av Monitorfartyget åstadkom en vändning i kriget till Nordstaternas förmån år 1862, och det glömde amerikanerna aldrig. När han var död förde de honom på ett krigsfartyg under stora hedersbetygelser till det gamla hemlandet och här, högt över glittrande vatten, har han fått sitt sista vilorum.

domens införande. Staden är en livlig industriort och invånareantalet ökar relativt snabbt. Kyrkogården ligger på en

Fig. 50.
Filipstad kirkegård.

Fig. 51.
John Ericssons mausoleum.

Arvika är en ny stad, som ej fick stadsrättigheter förrän 1911, men dess första bosättning antages ha börjat före kristen-

sluttning ned mot Kyrkviken, och detta läge är helt enastående. På de gamla kvarteren dominerar klumpiga och stora stenar, ofta långt ifrån vackra, men på de nyare kvarteren, som tillkomma efter hand, har moderna principer fått göra sig gällande med mera grönska, buskar och blommor. Många mera bemärkta värmlänningar sova här sin sista sömn: lärda män, författare och konstnärer bl. a. den kände och uppskattade skulptören *Christian Eriksson*.

Den värmländska landsbygden kan också framvisa ett stort antal anmärkningsvärt väl anlagda och vårdade kyrkogårdar och på många vila kända personer eller släkter, som spelat en mer eller mindre framstående roll i landets eller landskapets historia. Selma Lagerlöf och många av hennes släkt återfinnas på *Östra Ämteviks* kyrkogård, *Geijersläkten* — men ej *Erik Gustaf Geijer*, som i likhet med den kände Värmlandsskalden *Gustaf Fröding* äro begravda i *Uppsala* — ha sina gravplatser på *N. Råda* och *Ransätters* kyrkogårdar. I *Sunne* återfinnes *Anders Fryxell*, den framstående historikern och många, många andra, som ej här kunna räknas upp.

Alla kyrkor och kyrkogårdar utmed dessa huvudstråk ligga på ytterst väl valda och naturskönt belägna platser och man förvånas över vilket utmärkt natursinne härvid lag som förfäderna lagt i dagen. Om man följer *Klarälven* från Karlstad till norska gränsen, så träffar man på den ena kyrkogården efter den andra, som förmår den resande att stiga ur bilen, för att beses. Endast ett fåtal kan här uppräknas: *Forshaga* ett större fabrikssamhälle med en stor modern kyrkogård vackert belägen; i *Ransättersbygden*, där *Klarälven* genomskär en äldre bred flodbotten omgiven av vackra blåskiftande kantberg, ligger som förut nämnts en av svenskar-
nas käraste vallfartsorter den gamla går-

den där *Erik Gustaf Geijer* föddes och som efter återgången i den *Geijerska* släktens ägo nu är välvårdad och intressant tillgänglig för turister. Kyrkan och kyrkogården, som av författaren besöktes för mer än 25 år sedan och då var tråkig och mindre tilltalande, återsågs för några år sedan, båda nyrestaurerade på det mest älskvärda sätt. Den ståtliga utsikten, som förut skymdes av en hög häck var fri över den majestätiska älven och häcken borta. Gröna gräsmattor busk- och blomsterplanteringar överraskade den besökande, som här fann en mycket vacker och fridfull plats.

Flera mindre anmärkningsvärda kyrkogårdar passerades under resan. Vid *Eks-härads* högt belägna kyrka och kyrkogård*) måste man stanna, ty härifrån erbjöds en utsikt vilkens make man sällan hittar, vare sig man kommer dit, när snön ligger djup över gravarna och de sparsamma solstrålarna leker i rimfrosten på björkarnas gracila grenverk eller en höstmorgon, när dimmorna lätta över älven och solen bryter igenom.

Kirkegaardens blomster

Kirkegårdsinspektör Jens Gravesen

(Radioforedrag)

Jeg er blevet opfordret til at tale lidt om Kirkegaardens Blomster, og jeg vil benytte Lejligheden til i disse faa Minutter at nævne de mest brugbare Blomster, d. v. s. dem, man faar mest Glæde af paa Gravene, og som holder Blomstringen, til Sommeren er forbi.

Den lille smukke, lave *Agerathum* (Farven lavendelblaa) er en knapliggende Blomst, som er meget tæt besat med Blomster og Knopper og er meget rigt-

*) Kirkegården er beskrevet i tidsskriftet *Havekunst* 1953 pag. 53—55.

Fig. 59.
 Britisk landsbykirke-
 gård med det typiske
 billede af de oprette
 head stones i langt,
 grønt græs.

I storbyen tegner sådanne »derelicted« gravområder sig som en hjerteløs ophobning af prangende stenorgier, et rent mareidt for en dansker. Helt anderledes ser det ud på de tilsvarende landsbykirkegårde, som det fremgår af vedføjede billeder. Har der været gange mellem gravstederne, er de nu heldigvis borte, og man er taknemlig over, at der »kun« har været råd til beskedne mindetavler. De står tæt og hælder i alle retninger, og deres inskriptioner er forlængst ulæselige. Græsset mellem dem slås ikke, så grønt og vissent græs passende opblandet med ukrudt står i skønneste harmoni. Vær overbevist om, at mange af disse »derelicted« gravområder med kirken som et samlende og værnende midtpunkt rummer en sum af stemning og skønhed, og jo mere man ser på dem, jo mere græmmes man ved tanken om det danske »båse-

system«, sådan som det praktiseres på vore kirkegårde, og som med deres utallige indhegninger slår enhver følelse af fællesskab i stykker.

Noget ganske andet er, når man overvejer det hele som en enhed (by og land), så er systemet med de evigt fredede grave håbløst som løsning af et tæt befolket lands begravelsesvæsen, og man forstår, at *Church of England* i flok og følge går ind for kremation: »Det er i dag utænkeligt, at en afdød engelsk biskop ikke bliver kremeret!« sagde en fremstående englænder til mig, og kremationstallene i England ser med fem års mellemrum således ud:

1937	14.129
1942	28.527
1947	61.188
1952	107.699

Når tallene ikke er langt større, skyldes det simpelt hen, at man i det hårdt krigsramte England først og fremmest må sørge for opførelsen af boliger, hvorfor de planlagte ca. 200 nye krematorier må vente. Kun en fire fem nye opføres årligt.

Den ovennævnte af to kirkesogne ejede kirkegård i Leeds opførte i 1905 et krematorium på kirkegården, og nu er der på denne kirkegård fire kremationer for hver gang, der er en begravelse. Asken af de godt 4000, der nu årligt bliver kremerede der, spredes for praktisk talt alles vedkommende i kirkegårdens ca. 6 ha store Garden of Remembrance.

Kyrkogårdar i Gösta Berlings vackra land

Professorinde Else Dahl

(fortsat fra pag. 42; sluttet)

Fig. 60.
 Nyskogs kirkegård
 i Värmland.

Till allt (som er omtalat side 42) på Ekshärad kyrkogård kommer den sällsamma musiken från järnkorsens »spe-lande löv« (se fig. 62). Härom skriver en värmländsk författare: »Det är gripande vackert att se den stora skaran av järnkors under björkarna. Om det blåser, och det behövs ej mycket, så rasslar det i järnlöven och susar det i björkarna och den lilla människan lyssnar i förundran till denna sång om livets förgänglig-

het« ...*) På tal om gravvårdar framhålls det ofta att dessa tillverkats av material, typisk för en viss bygd. I Västergötland t. ex. har man haft gott om kalksten i bergen; gravstenar och hällar framställas där av detta material, i skogrika trakter har man tillverkat träkors, vad är då naturligare än att man i bergslagen prydde gravarna med minnesmärken av järn. Järnmalm fanns dock ej i Ekshäradsbygden utan hemfördes i form av tackjärn från Filipstadstrakten, men vattenkraft och konstskickligt folk fanns i Ekshärad och på 1700-talet började denna gravvårdstillverkning.

Under en period på 1800-talet ansågs järnkorsen gammalmodiga, och de utbyttes mot klumpiga gravstenar av granit. Järnkorsen kastades över muren, där de fingo ligga och skräpa under många år, synliga på långt håll. Så småningom sattes de åter upp och reparerades och pryda nu den »gröna« vackra kyrkogården, även den restaurerad. Frånsett de mera »jordiska« egenskaperne hos denna egenartade kyrkogård bidrager som förut nämnd den underbara utsikten till det fascinerande intrycket. Muren kring kyrkogården har på senare tid genombrutits och utsikten är alldeles fri och öppen. Även här har man börjat anlägga gravar, som säkert bli eftertraktade.

Längre upp i dalgången träffar man på *Norra Ny* och *Dalby* stora vackra kyrkogårdar för att till sist stanna vid den ej långt från norska gränsen belägna *Norra Finnskogas* (se fig. 63). Här befinner man sig i de vida skogarnas land, och kommer man hit vid midsommartid äro nätterna lika ljusa som dagen och taltrasten sjunger av alla krafter. Vildmarkstämmningen är intensiv. Namnet Finnskoga har socknen fått efter de finnar, som under kung *Karl IX:s* regering på konungens bud

*) Om Ekshärad kirkegårds järnkors se også: Nordiska Museets Handlingar: I (1932).

Fig. 61.
Dalby kirke.
Foto: Samuel Kaldén.

bosatte sig i dessa avlägsna trakter. Svenska postverket har nu ordnat daglig postbusstrafik hit upp, så det går relativt lätt att

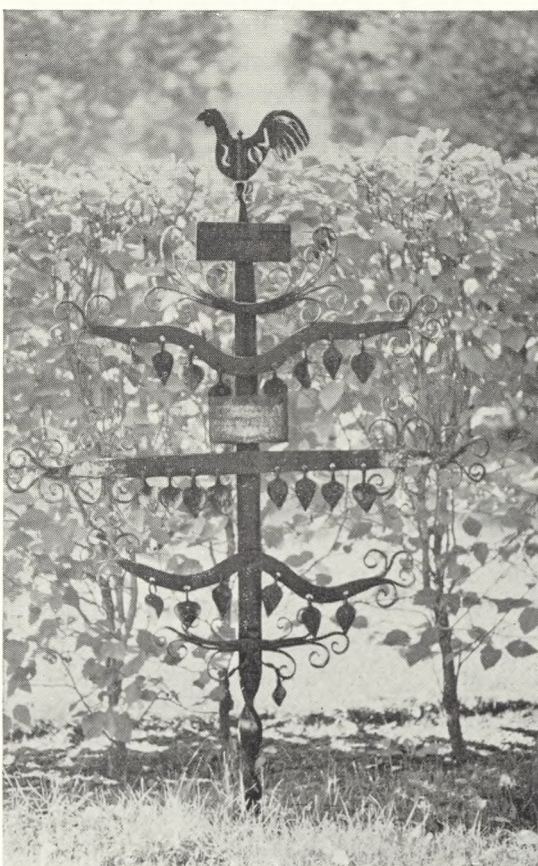

Fig. 62.
Gravmøle fra
Ekshärad kirkegård
med det »spelande løv«.

Fig. 63.
Norre Finnskogas
kirkegård.
Foto: Samuel Kaldén.

med dem komma i förbindelse med järnvägen. Kyrkogården i huvudsamhället är mycket väl vårdad och till sin förvåning finner den besökande gravarna väl prydda med blommor och allt i god ordning och kyrkogården behörigen utvidgad.

På stränderna av den namnkunniga sjön *Fryken*, i *Selma Lagerlöfs* berättelser kallad *Löfven*, finnas många kyrkor värda att ses, och arbetet med kyrkogårdarnas restaurering och nyanläggning är i full gång. Här återfinnas de båda *Emterviks kyrkorna* väster och öster om nedre *Fryken*. På *Östra Emterviks kyrkogård* har *Selma Lagerlöf* sitt gravställe bland föräldrar och syskon. Tyvärr är gravplatsen överlastad med sten, men belägenheten är underbar och härifrån har man en utsikt som på allt sätt tjusar ögat, men som saknas vid *Mårbacka*. Vid det smala sundet som skiljer *Mellanfryken* och övre *Fryken* ligger det stora samhället *Sunne* med ståtligt belägen kyrka och en mycket tilltalande kyrkogård. Här dominera gräsmattor, blomsterbuskar och vackra blomsterplanteringar och många goda soffor inbjuder till en vilopaus för trötta människor, som ha ärendet till kyrkogården. Men här är så lugnt och vackert på alla vis, varför denna del av *Sunne* blivit en mötesplats under varma sommarkvällar även för samhällets inbyggare, som bara äro ute för att njuta av naturen. Målet att göra varje samhälles kyrkogård till en omtyckt och lugn plats för meditation har nåtts på ett ovanligt sätt.

Ett par mil nordväst räknat från *Torsby* stora samhälle vid nordligaste delen av övre *Fryken* ligger *Östmarks* socken med en präktig nyss utvidgad kyrkogård kring en aldrig mörk spånbeklädd kyrka. Trakten är sällsynt vacker, ja rent av majestätisk.

Långt upp i östra *Värmlands bergslag* ligger vid en liten sjö (*Näsrämman*) skogssocknen *Rämman*. Svenskarna älska namnet, men endast få ha varit där. *Esaias Tegnér* levde här i sin ungdom och skrev ståtliga dikter med motiv från denna trakt. Kyrkan och kyrkogården voro tills helt nyligen obetydliga, men då socknens folkmängd med anledning av att ett stort brukssamhälle inom socknen i hög grad utvidgas blev kyrkogården för trång och en ny måste planeras. Denna nya är nu färdig och har blivit enastående lyckad mycket till följd av sjöns omedelbara närhet. Man har fyllt ut och jämnat den besvärliga terrängen och anlagt en liten stig alldeles intill vattenytan. Ett högt ekkors avtecknar sig mot sjöns blanka yta och rosorna blomma frodigt. En främling instämmer gärna i ett yttrande, som tillskrives *Selma Lagerlöf*, »att *Rämman* nog är vackrast i *Värmland*«, och det vill ej säga litet.

Förvisso är *Värmland* en landsdel värd att beses icke blott av innevånarna själva. Även främlingar kan här njuta av djupa, tysta skogar, blånande vatten, livliga och framåtgående samhällen, där kyrkorna fått mycket välbelägna byggnadsplatser. Den moderna tiden har också skänkt de dödas vilorum en grönskande inramning, som gjort dem till rofyllda och sevärda platser och vad mera är, hos människorna har väckts ett intresse för hemtraktens kyrka och kyrkogård som aldrig förr. Som ett bevis härför vill jag citera, vad jag läste i dagens tidning: »Den nyligen avlidne *N. N.* i *Södra Finnskoga* har till prydnad av sin hemsocknens kyrka och kyrkogård donerat 50.000 kronor«, och

ändå var han endast en enkel bonde i en mycket avlägsen skogsbygd invid norska gränsen.

Men Värmland har också på senare tid varit i den lyckliga situationen, att det haft kyrkogårdsanläggare, som förstått sig på huru en gammal kyrkogård skall restaureras och en modern anläggas. Trädgårdskonsulent *Edvard Jakobsson* och trädgårdsarkitekt *Sam. Kaldén* äro de mest anlitade och värda allt beröm och

flera av deras kyrkogårdar har redan varit avbildad i denna tidsskrift.

När man sett en del av al det vackra, som finnes inom landskapets gränser, förstår man väl den gamle lundaprofessorn (Bördig från Värmland), som nu sover sin sista sömn på *Arvika* vattenomflutna kyrkogård. På hans gravsten läser man följande ord: »Han älskade Värmland, sin sköna hembygd, och önskade at vila i dess jord«.

Kirkegårdens redskaber og maskiner

Kirkegårdsinspektør Aage Fich

VI. Hækklippemaskiner.

Hækklipning repræsenterer en meget væsentlig arbejdsydelse og dermed bekostning ved vedligeholdelse af kirkegårdens plantninger og gravsteder.

Ikke underligt, at man overalt spejder efter gode maskiner til klipningen og adskillige steder mener at have fået dem

Til vurdering af maskinernes arbejdsmæssige værdi må knyttes en kritisk vurdering af klipningens kvalitet.

At tale om hækklippemaskiner er omtrent som at stikke hånden i en hvepserede. Det er karakteristisk, at næsten alle kirkegårdsledere hævder, at netop deres maskine er den mest stabile, den mest yderige, den mest håndterlige og i længden den billigste type, der findes på markedet.

En sådan indstilling lader spørgsmålet åbent om vurderingens objektivitet.

Det tør dog vist siges, at: der findes endnu ingen maskine, hvorved man kan klippe alle slags hække eller indfatninger i samme klippekvalitet, som præsteres af en øvet mand med saks,

der findes endnu ingen maskine, som forener ringe vægt med fuld bevægefrihed, der findes endnu ingen maskine, som er fuldt stabil under års brug, samt der findes endnu ingen maskine, som gør håndklipping overflødig,

og kører maskinerne med strøm fra generatorer, giver disse ofte en uudholdelig støj.

Det tæller dog på aktivsiden, at: enhver maskine har sit begrænsede ar-

bejdsområde, indenfor hvilket den kan udnyttes fuldt ud; arbejder man på reelle hæksider, kan klippearbejdet fremmes betydeligt,

den sæsonmæssige vanskelighed ved gennemførelse af arbejdet kan i nogen måde afbødes med brug af hækklippemaskiner,

prisen på maskinerne kan vel synes stor, men er i forhold til lønningsudgiften underordnet,

generatorernes udblæsningsstøj kan neddæmpes eller strømmen tages fra lysnet.

Fremhævelse af enkelte maskinmærker kan ikke ske i nærværende artikelserie. Det må tilrådes fremtidige købere nøje at opveje de forskellige principper mod hverandre, og når man har bestemt sig for arbejdsprincippet da at vurdere de forskellige mærkers fortrin eller mangler. Det er dog muligt at foretage en almindelig vurdering af maskintyperne.

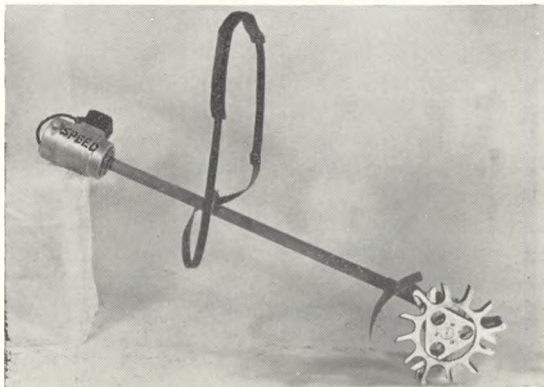

Fig. 64.
Hækklippemaskinen
Speed.
Foto: Hertz.